

*Радченко Н. М., викладач першої категорії
ВП НУБіП України «Немішайвський
агротехнічний коледж»*

*Теслюк В. М., кандидат психологічних наук,
доцент НУБіП України України (м. Київ)*

*Євтін Б. О., магістрант педагогічного
факультету НУБіП України України (м. Київ)*

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ У ВНЗ

У статті розкрито основні аспекти підготовки студентів до семінарських занять у ВНЗ. Подано рекомендації щодо підготовки та проведення семінарів викладачем. Висвітлено вимоги до семінарських занять у вищій школі.

Ключові слова: методика підготовки, методика проведення, семінар, форма навчання.

В статье раскрыты основные аспекты подготовки студентов к семинарским занятиям в ВУЗе. Даны рекомендации по подготовке и проведению семинаров преподавателем. Освещены требования к семинарским занятиям в высшей школе.

Ключевые слова: методика подготовки, методика проведения, семинар, форма обучения.

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що: «Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є: лекція; лабораторне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація.» [2]. Семінарське заняття в умовах сучасної вищої школи є важливою формою організації навчання.

Семінарські заняття тісно пов'язані з лекціями та іншими формами навчальної роботи у вищому навчальному закладі і зорієнтовані на формування у студентів умінь і навичок самостійно здобувати знання. Вони сприяють розвитку пізнавальної активності й самодіяльності студентів більшою мірою, аніж будь-які інші форми організації навчання; розвивають логічне мислення, спонтанне мовлення, уміння висловлювати й аргументувати власні думки, критично аналізувати аргументи опонентів, а також допомагають глибокому засвоєнню фундаментальних знань, формуванню переконань, виробленню активної життєвої позиції.

Окрім того, семінарські заняття дають змогу ближче познайомитися зі студентами, донести до них необхідну інформацію, а відтак перевірити, як вони засвоїли її, як користуються нею в навчальній, науковій і громадській роботі. Викладач має змогу враховувати життєвий досвід, теоретичну і практичну підготовку студента, його індивідуальні особливості і здібності, що зумовлює підвищення рівня підготовки кожного студента і цілої групи.

Дослідженню вище зазначеної організаційної форми навчання присвячені праці багатьох науковців: А. Алексюка, А. Бондар, А. Вербицького, С. Зінов'єва, П. Лузана, М. Фіцули та ін.

Усе вищесказане підтверджує актуальність проблеми вдосконалення методики підготовки та проведення семінарських занять у ВНЗ.

Мета статті – розкрити методику підготовки і проведення семінарських занять у ВНЗ.

При розробці методики семінарських занять важливе місце займає питання про взаємозв'язок між семінаром і лекцією, семінаром і самостійною роботою студентів, про характер і способи такого взаємозв'язку. Семінар не повинен повторювати лекцію, і, разом із тим, його керівнику необхідно зберегти зв'язок принципів положень лекції зі змістом семінарського заняття.

Як правило, семінару передують лекція з тієї ж теми. Можна запропонувати й іншу послідовність: вивчення теми починати з 15-20 хвилинної лекції, розкрити проблематику теми і методику роботи над нею; потім, після самостійної роботи студентів, проводити семінар; завершити роботу над темою лекції, в якій би висвітлювались питання, менш засвоєні студентами, і нові проблеми науки. Але треба зазначити, що така форма збіднює зміст лекції, її значення у навчальному процесі, хоча одне з занять такого роду провести можна, особливо, зі студентами-заочниками.

Для ефективності семінару велике значення має ще одна сторона її взаємозв'язку з лекцією. Лектор дає план лекції, рекомендує літературу. Методично можливо підкреслити зв'язок між лекцією і семінаром: назвати кілька питань, що представляють великий теоретичний інтерес і практичне значення, які за браком часу не представляється можливим висвітлити і про які є можливість докладно поговорити на майбутньому семінарі. При цьому важливо привернути увагу студентів до таких питань, пробудити їх допитливість, загострити бажання розібратися в них.

Важливим чинником результативності даного виду занять, його високої ефективності є процес підготовки [5, с.35]. Перш за все, студенти повинні усвідомити запропонований план заняття, осмислити винесені для обговорення питання, місце кожного з питань у розкритті теми семінару. І в цьому велика роль належить викладачу.

Підготовка до семінару активізує роботу студента з книгою, вимагає звернення до літератури, вчить міркувати. У процесі підготовки до семінару закріплюються і уточнюються вже відомі і освоюються нові категорії, «мова» студента стає багатшою. Стикаючись у ході підготовки з недостатньо зрозумілими аспектами теми, студенти знаходять відповіді самостійно або фіксують свої питання для постановки і з'ясування їх на самому семінарі.

Викладач може запропонувати студентам подумати над постановкою таких питань за темою семінару, які викличуть інтерес своєю неоднозначністю, суперечливістю, розділять учасників семінару на опонуючі групи. А це якраз те, що потрібно для дискусії, для активізації семінару, для пошуку студентами істини, яка, як відомо, народжується в суперечці. Зрозуміло, що в арсеналі викладача повинні бути заготовлені питання для створення проблемних ситуацій, на той випадок, якщо вони не будуть створені виступами студентів, самою логікою розвитку семінару.

У процесі підготовки, опрацьовуючи запропоновані питання, студент визначає для себе одне-два з них (можна, звичайно і більше), для того, щоб задати тон на семінарі, виступаючи в якості консультанта чи опонента.

«Зайві» напрацювання не завадять, навіть якщо не все задумане вдається використати. Для семінару характерна «своя логіка», яка може підпорядкувати собі в якійсь мірі і викладача. Адже семінар йде, так би мовити, в «прямої ефірі» - уточнення, поправки до робочого плану, його корекцію приходиться робити «на ходу», тобто, в результаті несподіваних виступів, реплік, запитань студентів [4, с.39].

Якщо абсолютна більшість студентів і сам викладач прийдуть на семінар добре підготовленими, семінар пройде успішно, дасть очікуваний результат.

На семінарі кожен студент має можливість критично оцінити свої знання, порівняти зі знаннями та вміннями їх викладачі іншими студентами, зробити висновки про необхідність більш поглибленої та відповідальної роботи над обговорюваними проблемами.

У ході семінару кожен студент спирається на свої конспекти, зроблені на лекції, власні виписки з підручників, словників, першоджерел, статей, іншої літератури. Семінар стимулює прагнення до вдосконалення конспекту, бажання зробити його інформативнішим, якіснішим. Із кожним семінаром та переходом від одного його етапу до іншого, студент піднімається на вищу сходинку власної зрілості, ефективніше працює над проблемами, що безпосередньо відносяться до його майбутньої професії [4, с.267].

Із позиції методики проведення семінар представляє собою комбіновану, інтегративну форму навчального заняття. Він припускає можливість використання рефератів, фрагментів першоджерел, усних і письмових понятійних диктантів, тестів, завдань типу «закінчите пропозицію» та ін.

Для стимулювання самостійного мислення можна використовувати різні активні методики навчання: проблемні ситуації, завдання «закінчити пропозицію», тести і навіть інтерактивне опитування.

Якість проведення семінарських занять залежить від рівня підготовки студентів і викладачів.

Підготовка студентів до семінарських занять. Виділяють три форми підготовки студентів до різних видів семінарських занять:

Питання педагогіки

1) усі студенти готують повідомлення з основних питань;

2) кожен студент готує реферат на певну тему;

3) студент самостійно готує доповідь творчого характеру, яка містить елементи дослідницького характеру [1, с.132].

Підготовка до семінару здійснюється в кілька етапів: прослуховування лекції з теми семінару, підбір літератури, вивчення і конспектування рекомендованої літератури, складання тексту виступу (план, тези, доповідь), безпосередня участь у проведенні семінару.

На лекції студент має уважно вислухати оголошені викладачем питання, які розглядатимуться на семінарі. Опрацьовувати рекомендовану літературу слід заздалегідь. При цьому необхідно законспектувати весь матеріал, що дасть змогу правильно зорієнтуватися в інформації.

Відбираючи матеріал для виступу, потрібно враховувати його цінність, інформативність. Необхідно уникати перерахування фактів, оскільки нагромадження деталей перешкоджає переконливо вибудувати доведення, розкрити внутрішні зв'язки між явищами. Форма викладу матеріалу теж має бути чіткою, літературно грамотною, але без дослівних книжних висловлювань.

При підготовці до виступу неприпустимо вдаватися до механічного переписування матеріалу з одного або кількох джерел, чужих конспектів. Критичне осмислення матеріалу, різних джерел, відстеження розвитку думки авторів, побудови доведень і аргументації сприяє формуванню в студентів власного погляду на проблеми, самостійного творчого мислення.

Відвідування виробництва, школи, музею, виставки, перегляд діафільмів, кінофільмів сприяють поглибленому вивченню питань, які розглядатимуться на семінарі.

Щоб оволодіти необхідними знаннями, студент має готуватися до усіх питань плану семінарського заняття. Виступ має містити такі елементи: вступ, глибоке і добре аргументоване висвітлення питання, узагальнення, висновки. Після виступу студент повинен бути готовим відповісти на

запитання викладача або товаришів, що передбачає оволодіння матеріалом із кожного питання семінару.

Виступ студента на семінарі, уважне вислуховування виступів інших студентів є своєрідним повторенням і закріпленням вивченої теми.

Підготовка і проведення семінарського заняття викладачем. Ефективність семінарського заняття значною мірою залежить від готовності викладача, що передбачає: опрацювання літератури, рекомендованої студентам; необхідні записи для себе; ретельне продумування додаткових запитань, які можна і необхідно поставити студентам; вступного і заключного слова з окремих питань і теми загалом. Важливо, щоб лекції і семінари вів один викладач. За цих умов можливі єдиний підхід до бачення окремих тем чи питань курсу, здійснення систематичного контролю за самостійною роботою студентів тощо. Істотну роль у процесі підготовки до семінарських занять відіграють наочні посібники (плакати, таблиці, карти і схеми, альбоми, окремі фото, діафільми, діапозитиви і кінофільми тощо).

Не менш важливими в організації семінарських занять є підведення підсумків, аналіз виступів окремих студентів та роботи всієї групи, оцінювання їхніх знань, умінь формувати і відстоювати свою думку, визначення конкретних завдань на наступне заняття.

Бали за кожне семінарське заняття викладач вносить у журнал, які враховуються при виставленні кожного модуля навчальної дисципліни.

П. Лузан виділяє такі основні вимоги до семінарських занять:

1. Студенти повинні заздалегідь (за 7-10 днів) знати тему і мету семінару, отримати план або перелік питань чи теми індивідуальних завдань (рефератів). План семінару повинен відбивати як тематичні питання попередньої лекції, так і положення навчальної програми. Крім цього, викладач повинен ознайомити студентів із списком рекомендованої літератури, надати інформацію про те, які джерела є в бібліотеці чи читальному залі університету, коледжу, яка література є на кафедрі (в кабінеті, лабораторії), в інших бібліотеках.

2. Стиль проведення заняття повинен бути емоційно-піднесеним, жвавим, дискусійним, характеризуватися проблемністю висвітлення навчальних питань.

Питання педагогіки

3. Навчальна інформація, викладена на лекції, повинна “прозвучати” на семінарі, бути закріпленою в пам’яті студентів та конструктивно переведена у площину пошукової діяльності, практичного застосування знань для розв’язування різнопланових ситуацій – педагогічних, економічних, виробничих, соціальних тощо.

4. Педагогу треба сприяти тому, щоб студенти самостійно дійшли висновків і узагальнень щодо проблем, які обговорюються на занятті. Із кожного дискусійного питання бажано, щоб висловилося якомога більше студентів, була створена атмосфера напруженої мислительної роботи.

5. Педагогічна взаємодія в системі “викладач-студенти” – довірлива, шаноблива, ввічлива. На занятті обстановка ділового спілкування.

6. Кожний студент повинен знати: на семінарському занятті його реферат, доповідь, виступ, уміння формулювати і відстоювати свою позицію, активність у дискусії обов’язково будуть об’єктивно

оцінені викладачем і він одержить підсумкову оцінку, яка буде занесена у журнал навчальних занять. Неатестований із даної теми студент повинен індивідуально отримати залік у співбесіді з викладачем у позааудиторний час. Це стосується як тих, хто має пропуски семінарських занять, так і тих, хто отримав незадовільну оцінку [3, с.144-145].

Висновки. Отже, зміст семінарських занять у вищих навчальних закладах має бути професійно спрямованим, забезпечувати єдність теорії і практики за допомогою конкретних прикладів із майбутнього фаху та використання методів навчання, які сприяють розвитку у студентів творчості, залучають їх до колективної пізнавальної діяльності.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є дослідження активних методів та застосування їх у ході проведення семінарських занять у вищій школі.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К. : Либідь. 1998. – 560 с.
2. Закон України “Про вищу освіту”. – К. : Наукометодцентр аграрної освіти, 2002. – 69 с.
3. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб./ П.Г. Лузан. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
4. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / за ред. О.Г. Мороза. — К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2001. – 232 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб./ М.М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.

Natalia Radchenko, Valentina Tesluk, Evtin Bogdan

METHODS FOR PREPARING AND SEMINARS IN UNIVERSITIES

The article explores the main aspects of preparing students for seminars in universities. Recommendations on training and seminars teacher. The author claims to seminars in high school.

From the position of the methodology workshop is a combined, integrative form of instruction. It involves the use of essays, fragments of primary sources, oral and written conceptual dictations, tests, assignments.

To encourage independent thinking in seminars should use active teaching methods: problem situation, the task of "complete offer" tests, interactive polls.

There are three forms of training seminars to students: all students prepared a message on the main issues, each student prepares essay on a topic, the student prepares a report independently creative nature, which contains elements of a research nature.

Preparing for the workshop carried out in several stages: listening to lectures on the theme of the seminar, the selection of literature, research and note-taking recommended books, making speeches (plan, thesis report), direct participation in the seminar.

Preparing teachers to seminars include: processing literature, recommended for students; records for himself, carefully thinking through additional questions for students, training and induction final word on specific issues and themes in general.

Key words: methods of preparation, methods of the workshop, student.